

A CSALÁDI SZOCIALIZÁCIÓ SZEREPE AZ Y GENERÁCIÓ CÉL- ÉS ESZKÖZÉRTÉKEIBEN

ROLE OF FAMILY SOCIALIZATION IN VALUES OF GENERATION Y

MAROSI ILDIKÓ adjunktus

Óbudai Egyetem, Keleti Gazdasági Kar, Szervezési és Vezetési Intézet

ABSTRACT

The purposeful acts of everyday life are directed by values. A part of these values is obtained through socialisation. In autumn of 2013 a research has been initiated among Hungarian students of tertiary education to explore the connections of aims in life, characteristics of family behaviour and values to be obtained through socialisation at home. According to the result, the respondents' primary aim in life is to have friends, which is embedded in their GenY membership (age between 18 and 33). Their secondary aim in life is a well-balanced family, which is easily justifiable since most of them still live in a child-status. Additionally, the main source of traditional instrumental values, – which did not cease to exist in the digital era – such as good-manner, obedience, religiousness and frugality is also the family. The importance of certain aims in life is likewise influenced by intra-family relations and expectations.

1. Bevezetés

Amikor az emberek interakcióba kerülnek egymással, az interperszonális kapcsolatokban értékek jelennek meg, ezek az élet minden területén tetten érhetőek. Ezek az értékek variábilisak, összefügghetnek az életkorral, mikrokörnyezettel, kulturális tradíciókkal (Szilágyi, 2007). Az Y generáció szempontjából – a postadolescencia elfogadottá válása következtében – a család továbbra is jelentős mikrokörnyezetet jelent, amelyben a szocializáció egyik legfontosabb tartalmi eleme az értékek átadása. Felmerül a kérdés: A mai – többségében még az elsődleges családjukkal élő – fiatalok milyen cél- és eszközértékeket tartanak fontosnak?

2. Szakirodalmi háttér

2.1. Értékek a szociálpszichológiában

Rokeach (1973) szerint az érték olyan, viszonylag tartós meggyőződés, amely szerint egy bizonyos viselkedésmód vagy életcél a személy vagy a társadalom

számára előnyben részesítendő annak ellentétével szemben. Felfogásában az értékek rendszerbe szerveződnek. Egy érték választása az azzal ellentétes másik érték elutasításával jár együtt. Minél fontosabb egy érték az egyén számára, annál inkább utasítja el az azzal ellentétes értéket. Az értékek attitűdökkel és hiedelmekkel kapcsolódnak össze. Robbins (1998) megkülönbözteti az általános értékeket (az élet egészével kapcsolatosak, pl. egyenlőség, a család biztonsága, önmegbecsülés) a speciális értékektől, amelyek az élet egyes területeire vonatkoznak, (pl. kemény munka értéke, kreativitás). A magatartási értékek azt határozzák meg, hogy a célokat hogyan, milyen módon, viselkedéssel kívánják elérni (Ceja és munkatársai, 2010). Schwartz (1992) megközelítésében az értékek a pillanat kontextuson túlmutató, eltérő fontossággal bíró célok. Cél felfogásban az érték vezeti az egyén viselkedését. A saját és mások viselkedésének megítélésében a viszonyítási alapot is az értékek adják. Inglehart-Baker (2000) tapasztalataik alapján az értékek fiatal felnőttkorban konszolidálódnak és viszonylag stabilak maradnak egész életen át.

A Kairos Future 17, jórészt európai országban vizsgálta a fiatalok értékeinek változását (Geist és szerzőtársai, n.a.). A felmérés eredményei szerint a mai fiatalok számára fontosabb az önmegvalósítás, a társadalmi státusz, a pénz, valamint a hírnév, és emelkedik azoknak a száma, akik csak saját magukban és a közvetlen hozzátartozóikban bíznak, jellemzően fizikailag, gondolkodásban és szerepekben egyaránt mobilak.

Az értékek elsajátításával kapcsolatosan lényeges információ, hogy a tanulmány szempontjából vizsgált korosztályhoz tartozók (1980-1995 között születettek) többsége tovább él együtt a szülőkkel (Székely, 2013).

2.2. Család, szocializáció

Az elsődleges szocializációs folyamatok a személyiség mélyebb rétegeit érintik, és megalapozzák a későbbi szocializációs (pl. képző intézmények, média, társak, önkéntes munka, stb.) tanulásokat (Hoffner és szerzőtársai, 2008). A szocializáció eredménye a tartós beállítódás (értékrend, normák, szerepek, habitus, képességek és tudás) (Kiss-Fényes, n.a., Elkind – Handel, 1989, Schaefer, 2005). Az egyén értékrendje a szocializációban formálódik, ezzel párhuzamosan fogalmazódnak meg a jövőre vonatkozó elképzelései (Berta, 2010:27). Az elsődleges szocializációs folyamatok a család támogató rendszer jellegű funkcióin keresztül valósulnak meg (Caplan, 1976). Bengtson (1975) – nem kis vitát kiváltott – cikke szerint az értékek fejlesztésében inkább család egységességére adott szülői és a fiatalok válaszáinak, reagálásának azonossága (hasonlósága) számít, kevésbé az értékek direkt átadása. Albert és Ferring (2012) kutatásukban igazolták, hogy az érzelmeknek komoly szerepük van az értékátadási folyamatban (Lazányi, 2011), a pozitív érzelmek segítik a generációk közötti elfogadást. Más szerzők megállapították, hogy a 16-19 éves „gyerekekkel” kapcsolatosan az édesanyák más értékeket hangsúlyoznak, mint pl. az egészséges életmód, ambíciózusság, takarékoság, míg a fiatalabb

(9-10 éves) gyermeküknél a jó viselet, függetlenség, bizalom, önbizalom értékeket helyezik előtérbe (Tulviste, 2013).

A továbbiakban empirikus kutatásra alapozva mutatom be az Y generáció által vallott életcélokat, továbbá az elsődleges család jellemzőit, valamint e két kérdéskör közötti kapcsolatot. Kutatási kérdések:

- Az Y generáció milyen életcélokat (célértékek) fogalmaz meg?
- Vajon a családok működési jellemzői miként befolyásolják az életcélok fontosságát?

Fentiek alapján a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

- H1 A fiatal felnőttek elsődleges céljai az önérvényesüléssel kapcsolatosak.
- H2 A család működési jellemzői jelentős mértékben befolyásolják, hogy a fiatal milyen célértéket tart fontosnak.
- H3 Bizonyos célértékekhez meghatározott eszközértékek tartoznak.

3. Kutatásmódszertan

A felmérés 2013. augusztus 20. és október 6. közötti időszakban történt, főként az Óbudai Egyetem hallgatói körében. A kérdőívet 344 fő, a 18-33 éves, Y generációhoz tartozó fiatal töltötte ki. A kvantitatív kutatás vizsgálati módszere az online, strukturált kérdőív volt, amely összesen 29, 10 nyitott és 19 zárt (többségében eldöntendő vagy alternatív zárt kérdés) kérdést tartalmazott. A változók száma összesen 190, a leíró alap statisztikákon túl az adatokat főkomponens analízissel, bivariáns korreláció elemzéssel, index szerkesztéssel, egyetértés vizsgálattal, valamint keresztábrával elemeztem az SPSS 20.0 program segítségével.

A kutatásban alkalmazott kérdőív felépítése:

- I. fejezet: Családon belüli kapcsolatok, együttműködések
- II. fejezet: Család, értékek: családra jellemző értékek; életcélok; társadalmi értékrend
- III. fejezet: Háttérinformációk (demográfiai adatok).

A mintában mindössze 94 nő és 250 férfi szerepelt. A kitöltők többsége (239 fő, 69,5%) a szüleivel él, nagyszülővel és szülővel 32 fő (9,3%). Egyedül mindössze 22 fő (6,4%) él, egyéb háztartási megoldásban 51 fő (14,8%).

4. Kutatási eredmények

4.1. Hipotézisvizsgálat 1: A fiatal felnőttek elsődleges céljai az önérvényesüléssel kapcsolatosak.

Az életcélokra vonatkozó válaszokban kismértékű egyetértés található, amit a szórások értéke is mutat (Kendall's $W=0,246$, sig.<0,000). Az eredmények szerint a legfontosabb életcél, hogy legyenek barátok, a második legfontosabb életcél a

kiegyensúlyozott családban éljen. A harmadik leginkább fontos cél a tiszta környezet. Ugyanakkor legkevésbé fontos életcél a vizsgált értékek között (az ötfokozatú skálán ez is erős közepes átlagot mutat) a gazdagság.

1. táblázat Az életcélok fontossága alapján képzett rangsor

Table 1 Rank based on the importance of aims in life

Életcélok	Átlag	Szórás	Rangátlag	Rangsor
Barátok	4,69	0,669	5,79	1.
Kiegyensúlyozott család	4,67	0,697	5,68	2.
Tiszta környezet	4,61	0,720	5,52	3.
Önirányítás	4,59	0,699	5,40	4.
A munka, amit szeret	4,58	0,695	5,34	5.
Időskori egészség	4,54	0,774	5,33	6.
Eligazodás a világban	4,51	0,720	5,15	7.
Elismertség	4,14	0,924	4,12	8.
Gazdagság	3,53	1,063	2,66	9.

Forrás: saját szerkesztés

4.2. Hipotézisvizsgálat 2: A család működési jellemzői jelentős mértékben befolyásolják, hogy a fiatal milyen célértéket tart fontosnak.

Korábbi cikkemben (Marosi, 2014), több, magas szintű változó összevonása révén indexek szerkesztésével jellemeztem a családok működését, ezek a következők:

- A „viszonyulás index” (79,52) azt fejezi ki, hogy a családban fontos a kapcsolatok minősége, az egymás segítése, alapvető érték a bizalom, továbbá alapvető fontosságú az őszinteség.
- Az „elvárások index” (73,27) azt összesíti, hogy a családban fontos az iskolai, munkahelyi teljesítmény, a családtagoknak rendszeres feladatuk van, fontos az önállóság és a felelősségvállalás.
- Az „egység index” (65,66) azt foglalja össze, hogy a család egyszerre ül le az ebédhez, együtt ünnepelnek, rendszeresek a rokonlátogatások, valamint fontos a hagyományok őrzése.
- A „test és lélek index” (61,01) a testi és lelki egészség, valamint a hit változókat tartalmazza.

Ezeket az indexeket jelen vizsgálatban az életcélokkal összefüggésben használok. A korrelációelemzés viszonylag gyenge kapcsolatokat igazolt a családi jellemzők és a vizsgált célértékek között. Erősebb összefüggések két családi működés jellemző: a viszonyulás és az elvárások esetében mutatkoznak meg, a vallott célértékek tartalmukban is illeszkednek ezekhez (viszonyulás index: kiegyensú-

lyozott család, tiszta környezet, eligazodás a világban; elvárás index: kiegyensúlyozott család, a munka, amit szeret, tiszta környezet, eligazodás a világban).

2. táblázat Az életcélok fontosságának összefüggései a családi jellemzőkkel
Table 2 Correlation between importance of aims in life and features of family

	Viszonyulás index		Egység index		Elvárások index		Test és lélek index	
	Sig	Pearson	Sig	Pearson	Sig	Pearson	Sig	Pearson
Barátok	0,000	0,258	0,003	0,158	0,000	0,273	0,027	0,120
Kiegyensúlyozott család	0,000	0,320	0,002	0,169	0,000	0,300	0,000	0,201
Tiszta környezet	0,000	0,329	0,000	0,201	0,000	0,338	0,000	0,223
Önirányítás	0,000	0,194	-	-	0,000	0,238	0,039	0,111
A munka, amit szeret	0,000	0,254	0,012	0,135	0,000	0,284	0,016	0,130
Időskori egészség	0,000	0,206	0,000	0,212	0,000	0,216	0,008	0,144
Eligazodás a világban	0,000	0,293	0,010	0,138	0,000	0,314	0,003	0,161
Elismertség	0,006	0,148	-	-	0,005	0,153	-	-
Gazdagság	-	-	-	-	0,024	0,122	-	-

Forrás: saját szerkesztés

4.3. Hipotézisvizsgálat 3: Bizonyos célértékekhez meghatározott eszközértékek tartoznak.

Az Európai Értékkutatás (EVS, 2010) eredményeihez képest a jelen kutatási minta körében az önzetlenség lényegesen magasabb (34%-hoz képest 79,7%), míg a felelősség, a függetlenség és a szorgalom értékek kevésbé otthon elsajátítandó értékek minősül. Az engedelmesség (42%-hoz képest 70,6%), valamint a takarékoság (49%-hoz képest 87,5%) eszközértékek az EVS eredményeihez képest sokkal inkább otthon tanulandó értékek (Marosi, 2014).

A célértékek és az eszközértékek közötti összefüggések igazolására kereszttábla elemzést végeztem. Gyakorlatilag a fontossági sorrendben utolsó helyeken szereplő elismertség és gazdagság célértékeken kívül a többi, fontosabb célok mögött vannak univerzálisan megjelenő eszközértékek, ezek a jólneveltség, az engedelmesség, illetve a takarékoság, továbbá – meglepő módon – a vallásos hit. Ugyancsak több, de már nem minden cél esetében jelennek meg (az előfordulások gyakoriságának sorrendjében): a tolerancia és tisztelet, a szorgalom, a felelősségérzet, az önzetlenség, végül a függetlenség és a kreativitás. (3. sz. táblázat, lásd mellékletben)

3. táblázat Az életcélok és az eszközértékek összefüggései
Table 3 Correlations of aims in life and instrumental values

Érték		Barátok	Kiegyensúlyozott család	Tiszta környezet	Önirányítás	Munkaamitszeret	Időskori egészség	Eligazodás a világban
Eltökélttség		-	-	-	-	-	-	-
Jólneveltség	χ^2 CV	0,000 0,254	0,000 0,197	0,000 0,241	0,000 0,240	0,000 0,255	0,000 0,191	0,000 0,219
Függetlenség	χ^2 CV	-	-	-	0,016 0,155	-	-	-
Felelősségérzet	χ^2 CV	0,023 0,113	-	-	0,002 0,174	0,000 0,226	-	0,036 0,146
Engedelmeség	χ^2 CV	0,000 0,186	0,000 0,222	0,000 0,206	0,000 0,199	0,000 0,257	0,000 0,199	0,001 0,180
Vallásos hit	χ^2 CV	0,000 0,205	0,000 0,201	0,033 0,147	0,004 0,168	0,000 0,192	0,020 0,153	0,000 0,187
Takarékosság	χ^2 CV	0,026 0,150	0,001 0,178	0,000 0,189	0,000 0,196	0,000 0,202	0,011 0,158	0,007 0,163
Tolerancia és tisztelet	χ^2 CV	0,023 0,151	0,000 0,215	0,008 0,161	0,001 0,183	0,001 0,183	-	0,010 0,159
Önzetlenség	χ^2 CV	0,003 0,169	0,002 0,174	0,004 0,168	0,001 0,184	0,000 0,206	-	-
Kreativitás	χ^2 CV	-	0,016 0,155	-	-	-	-	-
Szorgalom	χ^2 CV	-	0,035 0,147	-	0,018 0,154	0,010 0,160	-	0,035 0,147

Source: saját szerkesztés

5. Következtetések

A tanulmány korlátaihoz és megbízhatóságához tartozik, hogy a vizsgált Y generáció meglehetősen széles korosztályt foglal magába, tagjai heterogén csoportot alkotnak, így módon a kapott eredmények nem lehetnek mindenre egyformán érvényesek – ami a minta nagyságából is következik.

A kutatás nem igazolta az első hipotézist, mely szerint a fiatal felnőttek elsődleges céljai az önérvényesüléssel kapcsolatosak. Az eredmények alapján – az idevágó „önirányítás” ugyan magasra értékelt cél, de az „eligazodás a világban” célt számos más cél előzi meg, mint például, hogy legyenek barátai és kiegyensúlyozott családban éljen. Így módon a jelen kutatás csak részben cseng össze a Kairos felmérés (Geist és szerzőtársai, n.a.) eredményeivel. A szűk körben történő bizalom tényerése nemcsak visszaigazolódott, de a barátok és a kiegyensúlyozott csa-

lád a legfontosabb céloknak bizonyultak. Ezeknél lényegesen kevésbé fontos az elismertség és gazdagság elérése.

A második hipotézis nagyrészt igazolásra került, mely szerint a család működési jellemzői jelentős mértékben befolyásolják, hogy a fiatal milyen célértéket tart fontosnak. A vizsgálat eredményei alapján megfogalmazható tézis, hogy a családon belüli kapcsolatok minősége, valamint a családban a feladatokra és teljesítményekre vonatkozó elvárások nagyobb mértékben befolyásolják a fiatalok célérték választását, mint a család egységessége, illetve egyéb családi jellemzők. A családi kapcsolatok minőségét pozitív érzelmként értelmezve a kapott eredmény harmóniában van Albert és Ferring (2012) kutatási eredményeivel.

Tekintettel arra, hogy a családon belüli kapcsolatok minősége jelentősen meghatározza az [eszköz]értékek átadását (Marosi, 2014), a harmadik hipotézis a célértékek és eszközértékek összefüggéseinek feltárására irányult. Az eredmények részben igazolták a feltevést. Megállapítható, hogy vannak univerzális, általános eszközértékek, mint például a jólneveltség és engedelmesség, vagy akár a takarékoság, amelyek valamennyi célértékkel összefüggésbe hozhatók. A jelen vizsgálat nem különítette el a szülőket, mint Tulviste (2013) kutatásában, de az megállapítható, hogy a gyerekkorban előtérbe helyezett értékek, mint pl. a bizalom a család működésében továbbra is fontos és meghatározó szocializációs tényező a fiatalok számára. A gyerekkorban hangsúlyozott jólneveltség, mint eszközérték valamennyi célértékkel összefüggésbe hozható, illetve a függetlenség is mindössze az önirányítással kapcsolatosan jelenik meg. A későbbi korban hangsúlyosabban megjelenő ambíciózusság (jelen kutatásban eltökéltség) sajátos módon egyik célértékkel sincs kimutatható statisztikai kapcsolatban, míg a takarékoság általánosan megjelenő eszközérték. A vallott értékek tradicionális értékek, amelyek egyértelműen otthon tanulandó értékek. Ugyanakkor, ha összevetjük az adott korosztály „mobil” jellemzőivel (Geist és szerzőtársai, n.a.), a vallott értékek nem feltétlenül esnek egybe a korosztály követett értékekkel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Albert, I. – Ferring, D. (2012): Intergenerational value transmission within the family and the role of emotional relationship quality. *Family Science*, vol. 3., no. 1. January, 4-12.
- Bengtson, V.L. (1975): Generation and Family Effects in Value Socialization. *American Sociological Review*, vol. 40 (June), 458-371.
- Berta, J. (2010): A 12-17 évesek érték- és modellpreferenciái a médiahasználat függvényében. Budapest. ELTE PPK. Doktori értekezés
- Caplan, G. (1976): The Family as a Support System. in: Caplan, G. – Killilea, M.: *Support System and Mutual Help*. New York. Grune and Stratton
- Ceja, L. – Agulles, R. – Tapias, J. (2010). The Importance of Values in Family-Owned Firms. IESE Business School University of Navarra, Working Paper WP-875, July
- Elkind, F. – Handel, G. (1989): *The child & society: The process of socialization* (5th ed.). New York: Random House.

- EVS, (2010): European Values Study 2008: Hungary. 2010/47. Cologne, GESIS Data Archive.
- Geist, A. – Kiefer, A. – Lindgren, M. (n.a.): Az európai fiatalok értékei és életformái. <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=1059&lap=0>, 2014.02.14.
- Hoffner, C.A. – Levine, K.J. – Toohey, R.A. (2008): Socialization to Work in Late Adolescence: The Role of Television and Family. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, June, 282-302.
- Inglehart, R. – Baker, W.E. (2000): Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65, 19-51.
- Kiss, G. – Fényes, H. (n.a.): Campus-lét a Debreceni Egyetemen. Csoportok, csoporthatárok, csoportkultúrák. OTKA K 80858 előtanulmány.
- Lazányi, K. (2011):Érzelmekek a szervezetekben. *Munkaügyi Szemle*, 55(3), 31-39.
- Marosi, I. (2014): A családi értékek szerepe a generációk közötti tudásáramlásban. in: Németh, Zs. (szerk.): *Európai stratégia 2020 – és Magyarország. Tudományos Közlemények* 30. 2014. április, Általános Vállalkozási Főiskola, 121-132.
- Robbins, S. P. (1998): *Organizational Behavior*. Prentice-Hall, International, Inc., Upper Saddle River. New Jersey. Prentice-Hall, ISBN 013 896192 1
- Rokeach, M. (1973): *The Nature of Human Values*. New York. The Free Press.
- Shaefer, R.T. (2005): *Sociology* (9th ed.). New York, McGraw-Hill.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Test in 20 Countries. In: Zanna, M. (ed.). *Advances in Experimental Social Psychology*. New York: Academic Press. 1-65. In: Berta, J. (2010): A 12-17 évesek érték- és modellpreferenciái a médiahasználat függvényében. ELTE Pszichológiai Doktori Iskola.
- Székely, L. (szerk., 2013): *Magyar Ifjúság 2012 tanulmánykötet*. 2013 Kutatópont.
- Szilágyi, Gy. (2007): *Érték és iskola*. Budapest, Arisztotelész Kiadó.
- Tulviste, T. (2013): Socialization Values of Mothers and Fathers: Does the child's age matter? *Trames*, 17(67/62), 2, 129-140.